

lata tätä hommaa, vaan pidentään se yksinkertaisena.” Tässä myllyhoito Kettusen ja Leppäsen matkakertomuksen pohjalta saa kyllä mennä itseensä.

RAIMO HEISKANEN

RAISA KETTUNEN & AIRI LEPPÄNEN
MYLLYHOITO – ALKOHOLISMISTA PÄIHTEETTÖMÄÄN
ELÄMÄNTAPAAN
JYVÄSKYLÄ: GUMMERUS, 1994
163 s.

PERISYNTINÄ SYYLLISYYS?

Mainonta on kulutusyhteiskunnan metsästyskoira. Se haistelee ja seuraa trendejä. Osoittaa saaliin. Siksi on aina opettavaa tarkkailla, mitä sillä alueella tapahtuu. Vuoden 1993 mainoselokuvakilpailun loppusaldo kertonee jotain.

Vain muutamissa mainoksissa esiintyi mies ja nainen yhtä aikaa. Näytti siltä, että tämän vuosikymmenen mies on kyennyt solmimaan suhteen vain eläimeen tai toiseen mieheen, ei siis naiseen. Kuva miehestä on lievästikin sanoen alaviriteinen. Alakulona näyttää näissä kuvissa palavan elämänliekki. Miehen elämän ainoana lohtuna tuntuu olevan uskollisuus sinapille.

Samanaikaisesti laulavat Malin veljekset, että ”teesken-tele edes, että rakastat mua”. Suloista valhetta maisteleva mies toteaa laulussa, että ”minulle riittää kun vierelläni oot”, ja rukoilee, että ”sumuta rakkaani mua”. Niinkö heikoilla mies on, että hänelle riittävät pakastimenkylmä sydän ja sentimentaalinen valhe. Itsepetos. Populaarikulttuurin,

iskelmän ja mainospätkien mies ei näytä olevankaan se toimiva subjekti, vaan jonkinlainen uhri, jonka ainoa aktiivinen toiminta omassa elämässään tai sen suuntaamisessa – ainakin parisuhteen näkökulmasta – on käsien paneminen ristiin ja rukousasentoon asettuminen. Joku voi yltyä vään-telelemään käsiään tuskastuneena.

Dekkarikirjailijana aloittaneen Timo Sandbergin kolmannen proosateoksen maailma on hyvin miehinen. Se on sankarin ja sankarin tikapui-naan käyttämien uhrien maailma. Kirjan kertoja on uhri. Hän on harmaanoloinen virkamies Kauno Vuoksenranta, joka muuttaa vanhemman veljensä pyynnöstä vanhaan kotitaloon, joka on jäänyt autioksi. Kaunun veljen nimi ei ole sattumalta Voitto. Se on isän antama nimi, joka on kuin itseään toteuttava ennuste. Oman elämänsä herran nimi. Ja toisten elämän? Kauno sen sijaan on omassa elämässäänkin jotenkin ulkopuolinen. Hän on sitä niin avioliitossa kuin työssään-

kin. On ollut sitä aina. Autioksi jääneessä lapsuudenkodussaan, josta hän on lähtenyt heti kun on kyennyt, häntä piirittävät vanhat esineet tuttuina mutta kuitenkin jotenkin vihamielisinä. Ne ovat tallentaneet itseensä menneisyyttä ja sen tapahtumia ja purkavat sitä nyt ympärilleen. Tai oikeammin kai Kauno purkaa. Monet unohtuneet asiat nousevat esiin ja päähenkilö alkaa yhä enemmän ja tiiviimmin elää menneessä. Semminkin kun oma avioliitto on hajoamassa ja työ tuntuu turhalla ja sisällyksettömältä. Lukuisin takaumin Kauno piirtää omaa luonnekuvaansa ja suhteitaan muihin ihmisiin. Muita ihmisiä ovat erityisesti vanhempi veli Voitto ja kovan ankara isä. Heidän varjossaan Kauno niin sanoakseni kitukasvaa.

Vähitellen Kauno alkaa kiinnostua yhä enemmän vanhan talon vintistä ja sen aarteista: omista ja Voiton aineista. Mutta kiinnostus saa intohimoisen luonteen, kun Kauno löytää äitivainajansa mustakantisia vhkoja, joihin äiti on

vuosien varrella sisimpäänsä purkanut. Äidin kirjoitukset täyttävät päähenkilön sekavan mielen. Tai ehkä asiat ovat olleet jo ensi lukemisen jälkeen mielen pohjalla. Nyt ne kuitenkin työntyvät mielen pinnalle, ohii ja yli kaiken muun. Kauno pohtii sitä varjoa, joka on heidän perhettään ja sen jokapäiväistä elämää synkentänyt. Se on ollut kuin aurinkokello, joka vasta nyt käy yhdeksätoista hetkeään.

Kukaan siitä ei ole ääneen puhunut, mutta sen olemassaolon ovat lapsetkin varmaan aavistaneet. Ainakin pikkuveli Kauno muistaa monet menneisyyden jäätävät hetket ja yhtäkkiä leimahtaneet selittämättömät riidat. Ja aina Kauno on kokenut jollakin epämääräisellä tavalla itsensä syylliseksi näihin riitoihin. Voitto ei näin ole kokenut, sillä tavallaanhan Kauno onkin syyllinen – ainakin isän mielestä. Kauno kelaa menneisyyttään edestakaisin ja repii samalla auki haavojaan oivaltaakseen hiljalleen, että ehkä hänen isänsä ei olekaan hänen biologinen isänsä. Siitä syystä Voitto on isälle voitto ja Kauno silikka tappio, josta on kovin ollein kasvatettava mies. Näin ollen Kauno joutuu kaiken aikaa vertautumaan Voittoon, ja ollakseen jotain hänen on pyrittävä olemaan mittarinsa näköinen, siis kuin veljensä Voitto. Hautoessaan menneisyyttään Kauno ei kypsy vaan alkaa hiljalleen samastua tai varastaa identiteettiään Voiton menneisyydestä ja Voiton ”voitoista”.

Yksi vanhemman veljen ”voitoista” on Laura, nuori nainen vanhemman veljen menneisyydestä. Lauraan Kauno ”tutustuu” Lauran Voitolle lähettämien kirjeiden kautta. Jo-

tenkin niiden lukemisen myötä Kauno ”loksahtaa” veljensä nahkoihin, asettuu veljensä rooliin, astuu tilalle ja alkaa itse kirjoittaa Lauralle. Hän lainaa veljensä tavan kirjoittaa ja suhtautua niin asioihin kuin ihmisiinkin. Hän lainaa jopa tunteensakin veljeltään ja näine lainatunteineen hän omaksuu jonkinlaisen sankarin roolin. Senhän hän on tehnyt jo varhaisnuoruudessaan – näytellyt konkreettisesti näytelmässä. Hän sai kerran kouluaikoinaan Voiton sairastuttua esittää tälle tarkoitettua sankarin roolin koulunäytelmässä. Hän oli ainoa mahdollisuus, sillä hän oli samastumishalussaan veljeensä opetellut tämän näytelmäroolinkin ulkoa. Hänhän halusi samastua veljeensä, ikuiseen voittajaan, joka puolestaan piti Kaunoa ressurkana ja raukkana. Tuo samastuminen ja hyväksynnän hakeminen muilta – tässä tapauksessa isältä ja isolta veljeltä – on kai tuttua joka ”jätkälle”, oli hän sukupuoleltaan sitten mies tai nainen. Ehkä dramatiikan aste on vain lievempi kuin Sandbergin piirtämässä perhekuviossa ja sen psykologisessa ja sosiaalisessa kaunoluistelussa, jossa arvostelutuomariin kuuluvat ne, jotka ovat vahvemmiksi osoittautuneet. Siinä luistelussa näyttää olevan vain pakolliset kuviot. Vapaavalintaiset tarjotaan vain niille, jotka taistelevat kullasta ja kunniaa. Aina tärkeintä ei ole luistelun taiteellinen vaikutelma. Sandbergin kirjan valossa miehen elämän suurenmoisuus tuntuu lievästi ilmaisten hiukan ylimainostetulta.

Jos Sandbergin kirjan päähenkilö suunnistaa elämässään katselemalla sitä, minkä on taakseen jättänyt, niin sa-

man tekee myös Karl Ehder omakustanteessaan ”Itke mies, itke”. Molemmissa kirjoissa ollaan kyllä fyysisesti tässä päivässä, mutta mieli on nautittu johonkin menneeseen. Kasva siinä sitten ihmisenä pystypäiseksi. Itsestään ylpeäksi ja tietoiseksi subjektiksi, kun joskus tuntuu, että on pelkkä alaviite omassakin elämässään.

Sandbergin kirjan päähenkilön sielunmaisema toi mieleen ruopattun sorakuopan, joka täyttyy elämän pohjavesistä. Ehderin sielunmaisema on kuin syksy, lehtipuut ovat heittäneet jo keltaiset kolikkonsa vuodenvieron kolehtiin. On alaston luonto, jonka iltaaurinko laskiessaan kultaa. Kirja kertoo syöpään kuolleen vaimon jälkeensä jättämästä miehestä ja tämän tunnoista. Ja avuttomuudesta, joka on hallitseva tunne. Vaimo on ollut se aurinko ja hänen mentyään kaikki on yhtä synkkää yötä. Vaimon muisto on kuin Midas, jonka kosketus muuttaa kaiken kullaksi. Sellaista rikkauden tuojaa sitä varmaan kaipaa. Mutta Midashan on vain taruolento. Mutta niin tuntuu Karl Ehderinkin vainaja ja suhde häneen jotenkin tarulta. Siitä kuvasta kun uupuvat syksyiseen sielunmaisemaan kuuluvat myrskyt ja sateet. On vain kaiken kultaava aurinko. Mutta kysymyksessä onkin terapeutin rakkautentunnustus sille, joka on mennyt. Ehder kerää yhdessä eletyn kauneimmista hetkistä, elämän sirpaleista helmi- tai rukousnauhan, jota surutyössä muisti kaiken aikaa sormeilee. Teksti alkaa muistuttaa jostain näkökulmasta omanlaistaan uskonnollista riittä. Pyhäinpalvontaa, joka tuo mieleen Pascalin yhtä

kuvaavan kuin yleistävänkin lausahduksen: ”– – polvistu, liikuta huuliasi rukouksessa ja tulet uskoon”. Mikä on sitten tuo Ehderin usko, joka tuosta ”korkeasta veisusta” on rakennettavissa tai aistittavissa. Se tuottaa kaksi keskenään ristiriitaista elementtiä kirjoittajan omaankuvaan miehenä. Ensinnäkin sen, että vainaja on jotenkin niin paljon parempi kuin jälkeen jäänyt, joka miehenä (harvennus S. H.) ei oikein silloin joskus tätä täysin tajunnut ja on siis jotenkin huonompi. Mutta toisaalta juuri hänessä on jotain, koska hän pitää tuosta hyvästä ihmisestä ja tuo hyvä ihminen on pitänyt

hänenä. Miehyys on vain ollut jonkinlainen jalkapuu, joka on estänyt osoittamasta niitä tai näitä pitämisen- ja arvostamisriittejä aikanaan.

Tästä syystä Ehderkin on ehdollistunut selittämään suruaan ja kyyneleitään sen sijaan, että yksinkertaisesti ”vain” surisi ja kyynelehtisi. Selittely ikään kuin häpeää sitä, että ihminen tuntee niin kuin tuntee. Ja sehän ei ole muuta kuin syyllisyyttä. Mutta mistä? Nimeämättömästä syyllisyydestä, itsensä likaamisesta tai vähättelystä näyttää tulleen ainakin suomalaisen kirjallisuuden miehelle sekä raskas taakka että koti, jota hän

etanan tavoin kuljettaa mukanaan. Ja etenee yhtä hitaasti. Ongelmana on vain se, mihin suuntaan hän etenee. Kysyykö sitä kukaan? Edes mies itse? Kysymättäkin hän voisi näyttää sarvensa – tuli sitten puota tai sade.

SEPPO HELMINEN

TIMO SANDBERG
SUISSANKARI
KARISTO 1993
KARL EHDER
ITKE, MIES, ITKE
OMAKUSTANNE 1993

KOHTI UUTTA VANKILEIRIEN SAARISTOA?

Ensin järkytys, joka seurasi Auschwitzia, Buchenwaldia ja Bergen-Belseniä. Eihän niin järjestelmällisen pahaa voinut olla, eihän, ja kaikkein vähiten eurooppalaisen kulttuurin keskiössä. Maassa, jossa Goethen ja Schillerin teokset ovat osa ihmisten kasvualustaa.

Sitten tuli GULAG ja karmea tieto siitä, että tämä meistä niimonen vapauden ja edistyksen työssijana pitämä yhteiskunta oli systemaattisesti vaientanut miljoonia omia kriitikoitaan.

Ja nyt viimein viesti siitä, että likvidointi olisi uudelleen lähestymässä – tosin sofistikoitummissa ja sivistyneemmissä

muodossa. Että vankeinhoidolaitoksesta olisi kehkeytyneessä gulagien tapainen vankileirien saaristo.

Mauton pila? Ei ainakaan jos Nils Christieen on uskomista. Hän esittää uusimmassa kirjassaan ”Kohti vankileirien saaristoa? Rikollisuuden kontrolli teollisuutena länsimaissa” yhtä vakuuttavia kuin vastenmielisiäkin todisteita siitä, että juuri näin on käymässä. Ja mikä pahinta: ei kaukaisten maiden despoottisissa diktatuureissa, vaan omilla läntisissä demokratioissamme USA edelläkävijänä.

MITEN PÄÄSTÄ EROON
YLIJÄÄMÄSTÄ

Kyllähän me jo ennestään tiesimme, että Christie, jolle äskettäin myönnettiin Kettil Bruun -palkinto, osaa provosoida. Harvat osaavat hänen laillaan yksinkertaisin esimerkein ja loistavaan tyyliin argumentoida tavalla, joka saa meidät näkemään jo tutuksi tulleessa alati uusia ja yllättäviä aspekteja. Ajatellaanpa vain hänen aikaisempia teoksiaan ”Piinan rajat” ja ”Hyvä vihollinen”.

Uudessa kirjassa Christien lähtökohtana on vankiluvun